

هدف ما از انتشار سلسله مقالاتی زیر عنوان
«طرق ساده‌ی پیشگیری جرایم» جلوگیری از
وقوع جرم و آسان کردن تعقیب و تکفیر رسیدن
پرهنگاران و سرانجام، فراهم داشتن وسایل
سریع جبران «ضرر و زیان» زیان دیدگان
از جرم است.

حتی اگر از این راه توفیق زیادی بدست
نیاید و با انتشار هر مقاله‌ای تنها «یک جرم»
کمتر اتفاق بیفتد، باز هم نمیتوان گفت که
نویسنده محترم این مقالات خدمتی ایفا نکرده
است.

دکتر خسرو فاطریون

قاضی دادگستری

طرق ساده‌ی پیشگیری جرایم

مقاله اول - صدور چک بی محل

روابط اجتماعی افراد روزگارا بصورت وسیع و پیچیده‌ای درآمدہ است که ناشی از
ضرورت احتیاجات روزافزون اجتماعات بشری در عصر ماست. این روابط ضمن آنکه در بهبود
زندگی انسان نقش موثری داشته است مشکلاتی را هم بدنبال آورده است.
در جوامع ابتدائی که حوائج عمومی محدود بود. دولت یا رئیس قبیله در برابر حوائج
عمومی واستقرار نظم، وظیفه ساده‌تری داشت:

هیئت حاکمه آن زمانها نمیتوانست با تشکیلات محدود، انتظامات را برقرار کند و بوظائف
خود همچون تأمین بهداشت، فرهنگ و عدالت اجتماعی متناسب با شرایط زمان اقدام کند ولی
عصر ما، افکار و جوامع را تغییر داده و توقعات مردم را بتناسب حوائج روزافزونشان توسعه
بخشیده است. اگر در قرون پیش، نود درصد از مردم کشوری بی سواد بودند و یا بر اثر شیوع
بیماریها و کشتارهای دستجمعی از میان میرفتند این مسائل امری عادی تلقی میشد اما در حال
حاضر مردم جهان مترقی و صنعتی امروز نمیتوانند آنها را بر خود هموار سازند. حکومت که
مبعوث افراد یک ملت است خود را مقید میداند که زندگی بمعنای وسیعتر و کاملتری را برای
همه فراهم سازد و دیگر نمیتواند فقط یک تماشائی ساده باشد تا مثلاً مرضی خانمان بر انداز
و با، یا طاعون ریشه مردم را بر کند و یا افراد مملکت در بظلمات جهل و بیسوادی غوطه ور باشند و
یا هر که هر چه خواست بادیگری بکند.

مسئولین امور چون بهبود وضع اجتماع را وجهه همت خود قرار داده اند با پیشرفت
روزافزون جامعه بایستی در تجهیز ارکان خود بکوشند - هنگامی در این کوشش موفق خواهند
شد که سازمانهای اداری و مملکتی سلامت باشند - البته بموازات اقدامات دولت، افراد
مملکت هم بایستی پیش بروند و خود را نیز مسئول بشناسند و با حکومت و مقامات دلسوز همفکری
و همکاری کنند و از ایجاد موانع خودداری کنند و در رفع معضلات همکاری داشته باشند.

دولت برای آنکه بتواند چنین جامعه‌ای را بسازد احتیاج بقانون دارد. هر چه دروضع قوانین مترقی و خالی از نقص که بمقتضای محیط، روابط افراد بطور روشن تعیین کرده باشد، کوشش بیشتری شود اثرات خوش آن درشئون مختلف مملکت آشکارتر خواهد بود.

افراد مملکت هم باید از مقررات و قوانین آگاه باشند و خود را مقید بدانند که بقانون - احترام گذارند و بدانند که قوانین صحیح و خوب، برفع و سلامت جامعه است. اینان تنها نباید متکی بشکیلات دولتی باشند بلکه باید بر آگاهی و هوشیاری و دقت نظر خود هم بیفزایند و بر آن نگاه داشته باشند و بدانند که همفکری و همکاری، بسیاری از مشکلات را حل میکند و سود آن عاید جامعه خواهد شد.

ما در مقدمه نشان دادیم که به تجهیزات کامل و قوانین سالم و مترقی مستقیم ولی می‌خواهیم بدون اتکا بدستگاه‌های مختلف کشور و بی آنکه ایجاد مشکل تازه‌ای کرده باشیم بازبانی ساده، تجارب گذشته خود را بامردم در میان گذاریم تا زندگانی روزمره آنها کمتر دچار تیرگی‌ها شود.

بآنها بگوئیم که چگونه ممکن است بادقتی و لو اندک از حوادثی که زندگی روزانه آنها را بفرنج تر میکند جلوگیری کنند. ما آموخته‌ایم که تعداد زیادی از جرائم بعلت بی‌دقتی و خوشبینی و سودپرستی پاره‌ای افراد و عواملی از این قبیل بوقوع پیوسته است و اگر در بر خورده‌های مختلف زندگی، دقت نظر بکار بندیم از ارتکاب بسیاری از جرائم جلوگیری کرده‌ایم باید مراقب بود و محیط را بر بدکاران تنگ کرد. ما مستفیدیم که باید مردم با حقوقی که دارند آشنا شوند و بدینمنوال در برابر جرائم سدی از هوشیاری برافرازند و مجال تجاوز بید خواهان ندهند.

بطور کلی صرف نظر از اینکه هدف ما از این سلسله مقالات تجزیه و تحلیل قانون خاصی نیست - ولی برای نتیجه گیری بهتر در هر مقاله، موضوع خاصی را مورد مطالعه قرار میدهیم. عناصر تشکیل دهنده آنرا می‌شناسانیم و بعضی از مشکلات موجود در هر یک از قوانین را بررسی میکنیم. ما کاری باین نداریم که قانون یا قوانین فعلی ناقص است یا کامل و فقط میگوئیم که قوانین موجود را بسنجیم و با آحاد مردم گفتگو کنیم و تجربیات و مشاهدات گذشته خود را با آنها در میان گذاریم و آنها را کمک کنیم تا از حقوق خود دفاع کنند.

نتیجه این هشدار، جلوگیری از وقوع جرم است یا دست کم تسهیلی در امر کشف جرم و بالنتیجه تسریعی در تعقیب مجرم و ترمیم خسارت است.

بطور خلاصه ما یک موضوع را هدف اساسی این مباحث قرار خواهیم داد و آنهم ادامه طرق ساده جهت پیشگیری از وقوع جرم است. ما در این مقالات بدنبال رؤیایا نخواهیم رفت. می‌خواهیم مثبت فکر کنیم و از این فکر هم نتیجه مثبت بگیریم.

در ترتیب مقالات موضوعاتی را که بیشتر مبتلا به عموم است مقدم خواهیم داشت و از این جهت است که بحث امروز خود را بصورت چک بی‌محل (که بقولی، دادسراهای ما را فلج کرده است) اختصاص میدهیم:

صدور چك بی محل

چك چیست؟ و شكل آن چگونه است؟ علل برگشت آن و مجازات صادر کننده چك بی محل چیست؟

برای روشن شدن این چهار موضوع کافی است که بمواد ۳۱۰ و ۳۱۱ قانون تجارت و مواد ۳ و ۴ قانون صدور چك مورخ ۴۴/۳/۱۱ مراجعه کنیم :

ماده ۳۱۰ قانون تجارت :

« چك نوشته‌ای است که بموجب آن، صادر کننده، وجوهی را که نزد محال و علیه دارد کلاً یا بعضاً مسترد یا بدیگری واگذار میکند . »

ماده ۳۱۱ :

« در چك، باید محل و تاریخ صدور قید شده و بامضای صادر کننده برسد. پرداخت وجه، نباید وعده داشته باشد . »

ماده ۳ قانون صدور چك مصوب ۴۴/۳/۱۱

« صادر کننده چك وقتی حق صدور چك دارد که معادل مبلغ آن ، در بانك محال و علیه محل (نقد یا اعتبار) داشته باشد و نباید تمام یا قسمتی از وجهی را که باعتبار آن . چك صادر کرده بصورتی از بانك خارج نماید یا دستور عدم پرداخت وجه چکی را که صادر کرده، بپانك بدهد و نیز نباید چك را بصورتی تنظیم نماید که بانك بعللی از قبیل عدم مطابقت با امضاء و یا قلم خوردگی در متن چك یا اختلاف در مندرجات چك و امثال آن از پرداخت وجه چك خودداری نماید . هر گاه در متن چك شرطی برای پرداخت ذکر شده باشد بانك بان ، ترتیب اثر نخواهد داد . در صورتی که چك گم یا سرقت شود و یا بنحوی از مجهول بودن آن اطلاع حاصل شود بانك بتقاضای صادر کننده یا دارنده ، بر حسب مورد از پرداخت وجه خودداری میکند . »

ماده ۴ همین قانون میگوید :

« در صورتیکه تخلف از ماده ۳ موجب عدم پرداخت از طرف بانك گردد صادر کننده چك به حبس تأدیبی از شش ماه تا دو سال و جریمه نقدی معادل يك چهارم وجه چك که محل ندارد یا يك چهارم مابه‌التفاوت چکی که مبلغ آن بیشتر از محل موجود در بانك (نقد یا اعتبار) باشد محکوم خواهد شد . »

پس از ذکر این مواد به بینیم عناصر تشکیل دهنده جرم کشیدن چك بی محل چیست؟ و در چه شرایطی با جمع شدن چه عناصری، صادر کننده چك بی محل مستوجب تعقیب کیفری است ؟

برای آنکه چکی طبق قانون ، بی محل تلقی گردد ، و مصداق قانونی جرم « چك بی محل» قرار گیرد جمع سه عنصر لازم است که بدون وجود هر يك از آنها، بزه واقع نمیشود:

الف - صدور چك : متهم بایستی چکی صادر کرده باشد - این صدور چك عنصر

اولیه جرم بوده که در صورت جمع با دو عنصر دیگر، صادر کننده آن ممکن است (در صورت شکایت شاکی) با اتهام اصدار چك بی محل تحت تعقیب جزائی قرار گیرد. پس چنانچه دارنده حساب، ثابت کند که صادر کننده چك، او نبوده و چك صادر شده بامضای دیگری بوده است (مثلاً از طریق جعل یا سرقت برگ چك وغیره) در این صورت قابل تعقیب نخواهد بود.

ب - فقدان یا عدم کفایت موجودی : دستور عدم پرداخت یا خارج کردن موجودی، پس از صدور چك و یا تنظیم چك صورتی که قابل پرداخت نباشد، دومین عنصر تشکیل دهنده جرم برگشت چك از بانك، بمللی که در قانون ذکر شده، میباشد.

ج - سوء نیت : آخرین عنصر جرم، سوء نیت است. در اینجا سوء نیت این نیست که صادر کننده قصد اضرار بغیر را داشته باشد و چه ممکن است حسن نیت هم داشته و قلباً مایل بپرداخت وجه چك باشد. سوء نیت صادر کننده، همان اطلاع بروضعیت بانکی او است. کسی که میداند چك او از بانك بر میگردد یا وسیله برگشت آنرا فراهم میکند، سوء نیت دارد. پس وقتی صادر کننده، عالم بوضعیت بانکی بود چك صادر کرد و برگشت داده شد، عناصر تشکیل دهنده جرم جمع و با شکایت شاکی خصوصی قابل تعقیب کیفری است.

فرض قانون این است که صادر کننده چك، از میزان موجودی خود مطلع است و این فرض هم همیشه تا خلافش ثابت نشده معتبر است. بدیهی است در هر يك از جرائم و منجمله «چك بی محل» حق دفاع برای متهم محفوظ است. او میتواند از خود دفاع کند و توضیح بدهد و نتیجتاً نسبت بهر يك از عناصر جرم، اخلال کند و مثلاً ثابت کند که صادر کننده، او نبوده (مثلاً امضای او را جعل کرده اند) و یا برگشت چك از بانك مبنی بر اشتباه بوده و موجودی او کافی بوده است. یا مثلاً ثابت کند که سوء نیت نداشته و بدلائل ابرازی (ارائه صورت حساب بانکی در تاریخ صدور چك - باینکه موجودی کافی داشته است) یقین داشته است که موجودی بانکی او کافی برای صدور چك بوده است.

بدیهی است به مدافعات متهم، توجه میشود ولی همانطور که در مقدمه گفته شد، مدعی خلاف ظاهر، بایستی تمام این ادعاها را ثابت کند و فرض قانونی اینست که با جمع شدن عنصر اول و دوم سوء نیت صادر کننده تاخلاف آن اثبات نشود، بقوت خود باقی است.

پس از فراغت از این قسمت موقع را مناسب می بینیم که به هدف اساسی خود در این مقاله اشاره کنیم. حال که روشن شد متهم وسایلی برای دفاع از خود دارد و بجا یا بی جا ممکن است با آنها متوسل شود باید هنگامیکه از کسی چك میگیریم مراقب باشیم که در چنگال کسی که با نقشه قبلی، چك بی محل صادر میکند و راه دفاع از همان ابتدا برای خود مهیا میکند، نیافتیم.

اینجا است که زنگ خطر را بصدای ما می آوریم و خطاب بکلیه کسانی که چك قبول میکنند اعلام میکنیم که هنگام اخذ چك هوشیار باشند - چه ممکن است صادر کننده، مرتکب تقلباتی بشود که موقع تعقیب مصون بماند یا حداقل، مشکلاتی در کشف جرم و شناختن مجرم ایجاد کند تا در نتیجه، طرف را خسته کند. هر چه هوشیارتر باشیم این تقلبات محدودتر و گاهی متجاوزا مایوس و اصولاً از ارتکاب آن باز میدارد.

اگر صادر کننده حین صدور چك، وسایلی تهیه و پیش بینی های لازم را برای دفاع بعدی

از خود نموده باشد آیا ما را دچار زحمت نکرده است - ۹۱

اگر چنین کسی بگوید که صادرکننده چك ، من نبوده‌ام و قبلاً نقشه کار را کشیده باشد و بر گه چك متعلق به دیگری را بازمینه قبلی تسلیم کرده باشد یا اینکه منکر خط و امضای خود شود و یا آنکه ادعای الحاق و جعل در چك را بنماید و قبلاً هم زمینه چینی کرده باشد، آیا برای دارنده چك در تعقیب بجرم اشکالی بوجود نمی‌آورد؟ و باعث سرگرانی و متهم شدن او که متضرر از جرم نیز هست نمیشود؟!

با تجربیات و مشاهدات گذشته، پاسخ تمام این پرسش‌ها مثبت است از اینجهت است که ما نکاتی ساده را به خوانندگان محترم «حقوق امروز» و همی مردم یادآور می‌شویم و از همه گیرندگان چك تقاضا داریم که بخاطر نفع خود، موقع اخذ چك باین نکات توجه کنند. بطور کلی صادرکننده گان چك دودسته هستند:

دسته‌ای که هنگام صدور چك قصد قلب و خوردن مال دیگری را ندارند. علت برگشت چك آنها مشکلات مالی است ولی دسته دیگر کسانی هستند که قصد بردن مال دیگران را دارند و موقع صادر کردن چك ب فکر قلب و دسیسه هستند این دسته دوم، معمولاً درس عوضی بیابانها میدهند - در موقع تنظیم متن چك عمداً نیرنگ بکار میبرند تا راه فرار از تعقیب را قبلاً فراهم کرده باشند و امثال این کارها و چون تشخیص این دودسته از یکدیگر همیشه کار آسانی نیست بهتر است در موقع اخذ چك از اشخاص، بنکاتی که یادآور می‌شویم توجه کنیم:

اول - **دارنده حساب را بشناسید:** از کسی که چك قبول میکنند او را بشناسید، از محل کار و کسب و سکونت او مطلع باشید، خود را دلخوش نکنید باینکه بجای طلب خود، قطعه چکی بدست آورده‌اید. این قطعه چك را طوری بدست بیاورید که بعدها موجب آزر دگی روح و جسم شما نشود و شمارا فرسوده و خشمگین و نسبت بدستگاههای دادگستری بدین ناسازد. زیرا بسیاری از پرونده‌ها، بعلت عدم دسترسی بمنهم و شناخته نشدن او را که مانده و بارها خود شاکی را احضار کرده و از او درباره متهم سئوالاتی کرده‌اند و نتیجه گرفته نشده است. پس از کسی چك قبول کنید که بدانید دارنده حساب است و او را میشناسید.

دوم - **چکی را قبول کنید که در حضور شما از دسته چك جدا شده:** اخذ یکبرگ چك بدون اینکه در حضور خود شما از ته چك جدا شود بی احتیاطی است. چه بسا کسانی که چك سفیدی را بعنوان امانت باشخاص تسلیم کرده‌اند ولی «آمین» خیانت کرده و آنرا بدیگری سپرده است. بنابراین مشکلاتی که در بالا از آن یاد شد - دامنگیر این قبیل کسانی خواهد شد که صادرکننده چك را نمیشناسند. آنچه مسلم است چکی که از دسته چك جدا میشود مطمئن‌تر و خطرات بعدی آن کمتر است.

سوم - **چك باید حضوراً و بخط دارنده حساب تنظیم شود.** نکته دیگر، تنظیم متن چك است. تا آنجا که مقدور باشد بخواهید که دارنده حساب شخصاً متن چك را پر کند مگر در صورتیکه سواد نداشته باشد در این فرض هم بهتر است کسی متن چك را پر کند که هویتش نزد شما روشن باشد و در موقع مقتضی بتوانید نویسنده را معرفی کنید. گیرنده چك بهتر است از پر کردن چکی که میگیرد احتراز کند چه بسا کلاهبرداری که بعد از بی سوادی، چك را بدست گیرنده چك پر کرده و چند خطی کج و راست بجای امضاء ذیل آن

کشیده اند و هنگام تعقیب، کشف موضوع را بر قاضی تحقیق مشکل کرده اند.

چهارم - پس از اخذ چک به متن آن دقت کنید - گیرنده چک پس از دریافت آن میبایستی بصحت چک توجه کند - تاریخ و فاصله بین کلمات و تطابق بین مبلغ به حروف و رقم را مورد نظر قرار دهد. چکی که بدست گیرنده داده میشود بایستی منظم نوشته شده باشد. از اخذ چک خط خورده باید خودداری شود. عده ای عمداً فاصله بین کلمات را زیاد و کم میگذارند. ارقام را کوچک و بزرگ می نویسند و در نوشتن شکل کلمات عمداً اختلاف میگذارند و بین مبلغ بحروف و رقم ماهرانه تفاوت میگذارند تا بعداً هنگام تعقیب ادعای الحاق و جعل کنند. بایستی بیدار و هوشیار بود و نقشه این قبیل متقلین را نقش بر آب کرد چکی را باید پذیرفت که بدون خط خوردگی، خوانا، یکنواخت و مرتب تنظیم شده باشد؟ تقلباتی از این قبیل که ذکر شد. (و شاید موارد دیگری هم باشد که با آنان برخورد نکرده باشیم) با هوشیاری و توجه، قابل پیش بینی و جلوگیری است و ما توصیه میکنیم باین موارد توجه بشود تا کمکهای اولیه قبلی برای تعقیب سریع مجرم فراهم شده باشد. پس از بیان موارد بالا که مربوط به گیرندگان چک بود - اکنون بجاست چند نکته ای را هم بدهندگان و صادرکنندگان چک یادآور شویم:

۱ - چک سفید امضاء شده بدست کسی ندهید - موارد عدیده ای پیش آمده که از چک سفید استفاده های نامشروعی بعمل آمده است - پرونده های موجود، حکایت میکنند که حتی پسر در چک سفید پدر و بالعکس خیانت روا داشته و آنرا بضرر صاحب چک پر استفاده نامشروع کرده است پس بهتر نیست که اصولاً چک سفید بدست کسی نسیاریم؟

۲ - چک خود را وسیله شخص مطمئن وصول کنید - اگر عملاً امکان دریافت وجه چک را از بانک ندارید آنرا وسیله شخص مورد اطمینان خود وصول کنید؛ مخصوصاً توجه داشته باشید که به کسانی که آنها را نمیشناسید، بجای پول نقد چک ندهید. عده ای هستند که اصرار دارند بعموض وجه نقد، چک بگیرند گروهی از این دسته پس از اخذ چک و اطلاع از میزان موجودی صاحب حساب، با داروهای شیمیائی متن چک را پاک میکنند و سپس مبلغ آنرا بمیزانی که میخواهند پر میکنند و باین طریق سوء استفاده مینمایند.

آنچه گفتیم بخاطر نفع افراد اجتماع بود که در موقع مبادله چک بایستی با آنها توجه کنند تا بعداً دچار اشکال نشوند. اما وظائفی هم بعد از مقامات دیگر و مخصوصاً بانکها است که چنانچه با آنها توجه شود محققاً از امکان وقوع جرم چک بی محل کاسته میشود. برای آنکه بحث خود را ناقص رها نکنیم و بخاطر طبیعت بحث، اشاره ای باین وظائف میکنیم: امید است با همکاری مردم و مقامات مسئول، بهبود محسوسی در امر چک حاصل و اعتبار آن بیش از پیش حفظ گردد.

بدواً باید توضیح دهیم که این مسائل را ما در اینجا از جهت حقوقی و قضائی تجزیه و تحلیل میکنیم و در این مقاله به جنبه های اقتصادی چک نمی پردازیم و میدانیم که چه بسا رفع یک مشکل قضائی، مشکلات اقتصادی بدنبال داشته باشد.

یکی از نکاتی که بانکها باید بیشتر بدان توجه کنند، موضوع هویت دارنده حساب است - برای هر متقاضی، نباید با سانی حساب باز کرد - بانکها باید از هویت، محل کار و سکونت کسیکه حساب باز میکند، اطلاع کافی و کامل داشته باشد. در مورد معرف هم باید

سختگیری بیشتری بعمل آید و احتمالات تعهداتی از معرف گرفته شود تا بی جهت هر کس معرف دیگری نشود.

انتخاب نوع کاغذ چك : بانكها میتوانند در بكار بردن نوع كاغذ چك دقت بیشتری بكنند و آنرا از انواعی انتخاب كنند كه بكار بردن داروهای شیمیائی در آنها بی اثر باشد و یا در صورت امکان، اثرات واضحی از خود بجای گذارد تا بمحض ارائه ، موضوع تقلب قابل رؤیت و كشف باشد .

اگر هزینه ای هم از این بابت متوجه بانك شود میتوان آنرا هنگام فروش دسته چك از مشتری اخذ كرد مسلماً مشتری های بانك با طیب خاطر حاضرند چند ریال یا چند تومان بیشتر بپردازند ولی در عوض مطمئن باشند كه يك برگ چك نمیتواند بازندگی آنها بازی كند و متن آن باسانی با مقداری داروی شیمیائی عوض نخواهد شد .

همانطور كه در آغاز مقاله وعده كردیم اینك بذكر دو نکته درباره قانون جدید صدور چك مصوب ۴۳/۳/۱۱ را كه هم اكنون در میان قضات و وكلاهی داد گستری مورد بحث است و اقوال مختلفی درباره آنها شنیده میشود می پردازیم ولی بطور کلی در نظرات خود بهیچوجه اصرار نمیورزیم و حتی تقاضا داریم خوانندگان فاضل حقوق امروز نظرات خود را در این باره به مجله بنویسند تا نظری صائب و قاطع حاصل آید و دستگاههای قضائی و حقوقی کشور از آن برخوردار گردند .

موضوع اول - ماده ۶ قانون صدور چك :

« در کلیه موارد مذکور در مواد بالا هر گاه صادر کننده چك حسن نیت خود را با ثبات برساند تعقیب موقوف میگردد - حسن نیت وقتی ثابت میشود كه صادر کننده چك ظرف ده روز از تاریخ اطلاع از شكایت کیفری وجه آنرا نقداً بدارنده چك بپردازد یا بمنظور پرداخت مبلغ چك را بصندوق داد گستری بسپارد و موجبات قابل پرداخت بودن آنرا در بانك محال علیه فراهم و گواهی بانك را در همان مدت بمرجع رسیدگی تسلیم كند الخ»

حالا این نکته مطرح میشود كه آیا قبل از گذشت ده روز و در خلال مهلت قانونی كه متهم بصورت چك بی محل باید حسن نیت خود را با ثبات برساند میتوان از متهم تأمین گرفت یا بایستی تا انتضای مدت انتظار كشید؟ بنظر ما علاوه بر آنكه نمیتوان تأمین گرفت، بدلائل زیر باز پرس مكلف باخذ تأمین است.

در مقدمه بحث دیدیم كه وقتی چكي از بانك برگشت داده شد عناصر متشكله آن جمع شده است و صادر کننده قابل تعقیب جزائی است و تا موقعی كه خلاف آن ثابت نشده باشد و بدلائل اتهامی خطلی وارد نشود متهم تحت پیگرد قانونی قرار خواهد داشت از این روی قانونگذار با توجه بمجمع دو عنصر (صدور چك - برگشت از بانك) سوء نیت را كه عنصر آخری است مسلم میدانند و میگویند: «... هر گاه صادر کننده حسن نیت خود را ثابت كند...» باین ترتیب با قبول جمع عناصر متشكله جرم - قاضی تحقیق مانند هر بزه دیگری باید از متهم تأمین قانونی بگیرد .

در جای دیگری از متن ماده آمده است : «... هر گاه صادر کننده حسن نیت خود را با ثبات برساند تعقیب موقوف میگردد» پس باین ترتیب اجازه تعقیب قبل از گذشتن ده روز داده

شده است. وقتی اجازه تعقیب داده شد، أخذ تأمین هم که یکی از متفرعات و عوارض آن است در مهلت قانونی امری ممکن و گاه تکلیف است - بنظر میرسد که موقوف ماندن تعقیب - در صورت اثبات حسن نیت متهم بطریق قانونی مذکور در ماده - برای کمک بمتهم و خلاصی او از دست شاکی خصوصی است - قانون باو ارفاق میکند و اعلام میدارد اگر وجه چک را در مدت مقرر پرداختی دیگر تحصیل اجازه شاکی برای ختم دعوی و بستن پرونده لازم نیست .

موضوع دوم : آیا تأمین خواسته طبق ماده ۶۸ آئین دادرسی کیفری هم از طرق قانونی تأمین است؟ باین توضیح :

ماده ۱۰ قانون صدور چک میگوید: «در صورتی که وجه چک بطریق قانونی تأمین نشده باشد باز پرس مکلف است وجه الضمان نقدی یا ضمانتنامه بانکی که تا تعیین تکلیف نهائی کار معتبر باشد معادل وجه چک یا قسمتی از آن را که مورد شکایت واقع شده از متهم اخذ نماید» حال به بینیم اگر اموال متهم بصدور چک بی محل بخاطر ضررهای حاصله ، طبق ماده ۶۸ اصول محاکمات جزائی تأمین شده باشد ، این هم از طرق قانونی است و باز پرس دیگر تکلیفی باخذ وجه الضمان نقدی یا ضمانت بانکی معادل وجه چک ندارد ؟ بعقیده ما پاسخ باین سؤال مثبت است. برخلاف اعتقاد کسانی که می پندارند طرق قانونی ، فقط همان موارد مصرحه در قانون صدور چک یعنی تأمین وجه چک یا وسیله اجرای ثبت یا از طرق اثبات حسن نیت طبق ماده ۶۸ قانون صدور چک است و با آنکه بلاشبهه تأمین وجه چک وسیله اجرای ثبت یکی از راههای قانونی است ولی اثبات حسن نیت محل تردید است و نمیتواند از طرق قانونی تأمین بحساب آید - زیرا **اولاً** وقتی حسن نیت متهم به طریق مذکور در قانون باثبات رسید یعنی متهم وجه چک را بشاکی پرداخت کرد یا در صندوق داد گستری بمنظور پرداخت بدارنده چک تودیع کرد و یا موجباً پرداخت را وسیله بانك محال علیه فراهم ساخت دیگر خواسته ای باقی نمی ماند که تأمین گردد و پرونده خود بخود مختومه است و ثانیاً این سه طریق همانطور که ظاهر عبارت حکایت دارد راههای مختلف پرداخت وجه چک هستند نه طرق تأمین ضرر و زیان شاکی خصوصی درست است که بالمثال پس از پرداخت وجه چک ، ضرر شاکی خصوصی تأمین میشود - ولی منطبق با مصداق اصطلاحی حقوقی بعنوان تأمین خسارت دارنده چک ، نیست .

پس نتیجتاً طرق تأمین ضرر و زیان شاکی در قوانین فعلی قبل از پرداخت قطعی وجه چک بمتضرر از جرم اذدوراء میسر است . - یکی وسیله اجرای ثبت و دیگر اعمال ماده ۶۸ قانون آئین دادرسی کیفری است که قرار آن ، رأساً از طرف باز پرس صادر میشود . در صورت اعمال هر یک از این دو صورت ، برای باز پرس تکلیفی باخذ وجه الضمان نقدی برای اجرای مفاد ماده ۱۲۹ آئین دادرسی کیفری مطوقاً بماده ۱۰ قانون صدور چک هست و میتواند تأمین دیگری بگیرد که عملاً هم این رویه عادلانه معمول است .

در اینجا بمشکلی بر میخوریم که ذکر آن در صورت حل آن خالی از فایده نیست . بطور کلی باز پرس ممکن است بدو شکل پرونده که نوعاً یکی هستند مواجه شود . پرونده هایی که قبلاً از طریق قانونی ضرر و زیان شاکی خصوصی تأمین شده و پرونده هایی که تأمین نشده است در مورد پرونده های نوع اول هیچگونه اشکالی پیش نیاید و باز پرس ، تأمین دیگری

غیر از وجه الضمان نقدی اخذ خواهد کرد. اما در مورد پرونده‌های دسته دوم که ضرر و زیان قبلاً تأمین نشده است باز پرس مکلف بگرفتن وجه الضمان نقدی یا ضمانت بانکی است حال اگر پس از صدور این قرار طبق ماده ۶۸ آئین دادرسی نیز تقاضای تأمین خواسته شود چه باید کرد؟ آیا باید این تقاضا از طرف باز پرس بعنوان اینکه متهم وجه الضمان سپرده و خسارت شاکي تأمین است رد شود و یا آنکه اساساً قرار باز پرس برای اجرای مفاد ماده ۱۲۹ آئین دادرسی کیفری، و بعبارت موجود در همان ماده بوده و در صورت وجود دلائل، رد تقاضای تأمین خواسته مخالف قانون و جایز نیست؟

بنظر ما این استدلال صحیح است و باید قرار تأمین خواسته صادر گردد منتهی اشکالی نمی بینیم که پس از تأمین ضرر و زیان و اطلاع از اجرای آن باز پرس رأساً یا بتقاضای متهمی که هم اموالش تأمین شده و هم وجه الضمان نقدی یا ضمانت بانکی سپرده در تأمین اولی که برای اجرای مفاد ماده ۱۲۹ آئین دادرسی کیفری بوده در قرار خود تجدید نظر کند و آنرا تبدیل بتأمین دیگری کند این رویه يك وضع مشابه در کلیه پرونده‌ها بوجود می‌آورد و تبعیضی نسبت به بقیه از متهمین نشده است و در هر دو دسته از پرونده‌ها هم تأمین قانونی ماده ۱۲۹ اخذ شده و هم ضرر و زیان شاکي خصوصی تأمین گردیده است.

راه‌های مختلفی که در این مقاله ارائه شد بگمان ما با اصول قانونی و عدالت نزدیکتر است با این حال همیشه آماده‌ایم که از نظرات مختلف آگاه شویم. آن نظر را که منطقی‌تر و مستدل‌تر بنماید انتخاب می‌کنیم.

پایان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی